
De humanitaire krijgsmacht

Een groene, linkse toekomstvisie voor defensie

**GROEN
LINKS**

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
2.	Dreigingen en uitdagingen voor de toekomst.....	6
2.1	Externe dreigingen en uitdagingen	6
2.2	Interne dreigingen en uitdagingen.....	11
3.	Nieuwe focus als antwoord op de uitdagingen van de toekomst	14
3.1	Een moderne cyberdefensie.....	15
3.2	Een stevige marine.....	17
3.3	Een adequate luchtmacht.....	18
3.4	Een slanke landmacht	19
3.5	Een gezonde fundering voor defensie	19

Disclaimer

Het voorliggende stuk is een aanzet voor een visie op de toekomst van de krijgsmacht voor GroenLinks. Het stuk is beperkt tot het terrein defensie. Dat betekent dat bijvoorbeeld de keuzes over wanneer wapens worden gebruikt, en onder welke voorwaarden, niet uitgebreid in dit stuk worden besproken. GroenLinks zal waar dit realistisch is altijd kiezen voor geweldloze oplossingen voor conflicten, en voor het voorkómen van conflicten. De vormgeving van de instrumenten die daarbij horen, zoals diplomatie en ontwikkelingssamenwerking, spelen echter op andere beleidsterreinen en komen daarom ook niet op uitputtende wijze aan bod in dit stuk.

1. Inleiding

Franklin Delano Roosevelt, de 32e president van de Verenigde Staten, sprak op 6 januari 1941 - acht maanden voordat de VS zouden gaan deelnemen aan de Tweede Wereldoorlog - het Amerikaanse congres toe. Hij sprak daar over vier fundamentele rechten, die aan ieder mens op de aarde zouden moeten toekomen: vrijheid van meningsuiting, vrijheid van geloof, vrijwaring van schaarste en vrijwaring van angst. De toespraak markeerde een verandering in het publieke denken in Amerika over deelname aan internationale conflicten, dat sinds de Eerste Wereldoorlog werd gedomineerd door anti-interventionisme. Roosevelt stelde voorop dat zonder vrijheid voor ieder mens op de wereld, er geen sprake kon zijn van duurzame ontwapening, vrede en economische voorspoed.

Het is zeer onwaarschijnlijk dat de wereld er vandaag de dag hetzelfde uit had gezien als de Amerikanen hadden besloten om niet actief de wapens op te pakken in de Tweede Wereldoorlog. Vrijheden die we nu vanzelfsprekend vinden, hadden dan allicht niet eens bestaan. Het legt een essentieel dilemma bloot voor eenieder die een wereld zonder wapens en geweld nastreeft: als de vrede niet wordt bewaakt met wapens, wordt het lot van de wereld uitgeleverd aan mensen die de vrede minder hoog hebben zitten.

Voor een partij als GroenLinks is dit dilemma een aanhoudende steen in de maag. We verafschuwen geweld, en kunnen ons niet zetten tot enthousiasme over het in stand houden van dure wapensystemen, laat staan de ontwikkeling van nieuwe. Waarom kunnen we dat geld niet gewoon uitgeven aan positieve zaken, zoals onderwijs en zorg?

Tegelijkertijd is GroenLinks een partij van mensen die begaan zijn met het lot van anderen, ook als ze buiten onze landsgrenzen wonen. Die empathie vullen we in door te pleiten voor ontwikkelingshulp voor landen waar veel mensen in armoede leven, onze inzet om de wereldwijde klimaatverandering zoveel mogelijk te beperken en voor het behalen van de Sustainable Development Goals. Bij internationale conflicten zullen wij altijd kiezen voor diplomatie boven geweldsinzet waar dit redelijkerwijs een optie is.

Helaas heeft de mensheid sinds het begin van haar bestaan steeds weer laten zien dat sommige conflicten alleen kunnen worden opgelost met geweld. Ook de afgelopen jaren zien we voor deze stelling nog bewijs, bijvoorbeeld in het nietsontziende en compromisloze terrorisme vanuit Islamitische Staat en Al-Shabaab. Als de internationale gemeenschap faalt om in te grijpen wanneer wereldburgers Roosevelt's vier fundamentele vrijheden worden ontzegd, of zelfs brutaal worden afgeslacht, terwijl een militaire interventie daar op realistische en humane wijze een eind aan kan maken, is een pacifistische strijd voor vrede en stabiliteit in de praktijk betekenisloos.

Om in het geval dat militaire interventie als laatste redmiddel, en met een realistisch einddoel, een bijdrage te kunnen leveren aan de veiligheid van onschuldige burgers wereldwijd, heeft Nederland een krijgsmacht nodig. Ook hebben we een krijgsmacht nodig voor het bewaken van het Nederlandse grondgebied, het Caribische deel van het koninkrijk en het grondgebied van onze bondgenoten, en voor het te hulp schieten in humanitaire noodsituaties en rampen, in het buitenland en hier thuis. Tijdens het hoogtepunt van de Coronacrisis hebben we gezien hoe onontbeerlijk militaire steun en planningskracht zijn in tijden van nationale nood.

Wat voor soort defensie Nederland voor al die taken nodig zou hebben, is al decennia onderwerp van discussie. Dat is ook niet gek: technologische ontwikkelingen en verandering van geopolitieke machtsblokken gaan heel snel. Oude bondgenoten verwijderen zich van ons, en nieuwe machten roeren zich op het wereldtoneel. Voor GroenLinks staat voorop dat het gebruiken van geweld alleen gerechtvaardigd is voor het beschermen van kwetsbare burgers en kwetsbare waarden. Ook met die nauwe visie van wanneer geweld gerechtvaardigd is, bestaat de behoefte aan een krijgsmacht die klaar is voor deze taken én voor wat in de toekomst kan veranderen.

Nederland beschikt momenteel over een defensie die gevuld is met mensen die kundig, bevlogen en dapper zijn. Waar Nederland beschikt over een groot menselijk kapitaal, ontbreekt het ons echter aan stevige politieke visie. Al decennia kunnen of willen politieke leiders op het ministerie van defensie geen fundamentele keuzes maken over welke capaciteiten onze defensie zou moeten beschikken, terwijl voortschrijdende ontwikkelingen in de wereld schreeuwen om het maken van die keuzes.

GroenLinks heeft voorstellen voor fundamentele keuzes over de Nederlandse defensie. GroenLinks wil toe naar een humanitaire krijgsmacht – een slanke maar vitale defensieorganisatie die optimaal is gespecialiseerd voor het bieden van hulp in noodsituaties en het verdedigen van de internationale rechtsorde. Een krijgsmacht die zich op enkele gebieden kan meten met de wereldtop, maar er ook bewust voor kiest om op andere gebieden verdergaande Europese samenwerking te zoeken. Een krijgsmacht die zich volledig richt op beschermen wat voor onze toekomst van waarde is, in slimme en verantwoordelijke samenwerking met onze bondgenoten.

2. Dreigingen en uitdagingen voor de toekomst

Een toekomstbestendige krijgsmacht moet zijn uitgerust op basis van de te verwachten dreigingen en uitdagingen in de komende decennia. Hoe verder we in de toekomst kijken, hoe moeilijker het wordt om te voorspellen wat nodig zal zijn om de vrede te bewaren en om te ondersteunen in humanitaire noodsituaties. Een blik op de militaire geschiedenis leert ons dat de enige echte zekerheid over de technologische mogelijkheden en geopolitieke ontwikkelingen de komende eeuw is dat veranderingen op elk gebied groot zullen zijn. De enige zekerheid is – kortgezegd - onzekerheid. Met een té rigide georganiseerde krijgsmacht zal het lastig zijn om effectief op verandering te reageren. Het is dus noodzakelijk om de krijgsmacht, waar dit zonder problemen kan, flexibel in te richten.

Desalniettemin is het belangrijk om in ieder geval de uitdagingen van de komende tien jaar zo goed als mogelijk in kaart te brengen. Fundamentele keuzes over de vorm van de Nederlandse krijgsmacht dienen immers zoveel mogelijk te worden afgestemd op de uitdagingen die de krijgsmacht het meest waarschijnlijk het hoofd zal moeten bieden.

Naast defensie beschikt Nederland over verschillende andere middelen om dreigingen en conflicten het hoofd te bieden, zoals handel, ontwikkelingssamenwerking en diplomatie. Het zal altijd de voorkeur van GroenLinks hebben om niet-militaire instrumenten in te zetten waar dat mogelijk is. Conflictpreventie is cruciaal. Zo dragen onze inspanningen op het gebied van ontwikkelingssamenwerking en ons uitgebreide diplomatieke netwerk bij aan de versterking van *governance*, *rule of law*, democratisering en mensenrechten en werken aan de ontwikkeling van lokale economieën en persvrijheid.

2.1 Externe dreigingen en uitdagingen

Externe dreigingen zijn het lastigst te voorspellen, omdat de factoren die ze bepalen zich (grotendeels) afspelen buiten onze landsgrenzen. Desondanks valt voor de nabije toekomst in grove lijnen aardig in te schatten welke dreigingen we het hoofd zullen bieden. In onderstaande paragraaf lichten wij de vijf in onze ogen belangrijkste dreigingen uit.

2.1.1 *Dreigingen die ontstaan door de scheve verdeling van economische welvaart, klimaatverandering en de uitputting van natuurlijke grondstoffen*

Het is geenszins een zekerheid dat de wereldpopulatie zich in de rest van deze eeuw zal blijven schikken in de huidige verdeling van welvaart. Scheve welvaartsverdeling heeft verschillende economische en sociale effecten, die een voedingsbodem kunnen vormen voor negatieve sentimenten, radicalisering en in het ergste geval aanslagen en terrorisme.

De komende decennia zal de schaarste van grondstoffen toenemen door klimaatverandering, aantasting door milieuverontreiniging of natuurlijke uitputting. De eerste grote gevolgen van de opwarming van de aarde zijn al merkbaar, en deze gevolgen zullen de groepen binnen de wereldbevolking die overwegend in armoede leven disproportioneel hard raken. Wanneer de momenteel gangbare fossiele brandstoffen uitgeput raken, of de productie wordt ontregeld door conflicten of economische crises, kan geweld worden gebruikt door staten om een zo groot mogelijk

beslag te leggen op de bestaande voorraad, of op nieuwe winningsgebieden zoals het noordpoolgebied. Gebrek aan schoon drinkwater of water voor sanitair en irrigatie zijn in het Midden-Oosten, Afrika en zelfs delen van de Verenigde Staten ook vandaag al aan de orde.

Schaarste kan leiden tot vergaande destabilisatie en onrust, wat weer een voedingsbodem voor terroristische groeperingen en milities oplevert. Naarmate grondstoffen schaarser zullen worden, wordt het gevaar allengs reëler dat grootmachten militaire middelen zullen inzetten voor het beschermen of claimen van waardevolle grondstoffen. Grondstoffen-schaarste kan dus leiden tot dreigingen die laag en hoog in het geweldsspectrum liggen.

De uitputting van de aarde leidt niet alleen tot schaarste in grondstoffen, maar ook tot toenemende klimaatverandering. Klimaatverandering kan weer leiden tot een toename in de prevalentie en intensiteit van natuurrampen, zoals orkanen, tsunami's, bosbranden en watertekort door droogte. Klimaatverandering is echter niet het enige dat tot humanitaire rampen kan leiden in de nabije toekomst: het COVID-19 virus heeft ons laten zien dat ook mondiale pandemieën de wereld verregaand kunnen destabiliseren. In alle varianten van zulke extreme calamiteiten is echter een belangrijke rol weggelegd voor onze krijgsmacht.

2.1.2 Instabiliteit door het afbrokkelen van multilaterale samenwerking en toenemend isolationisme

Sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog en het ontstaan van Europese samenwerking (en uiteindelijk de Europese Unie) is in Europa een in de geschreven geschiedenis niet eerder vertoonde periode van vrede, voorspoed en samenwerking aangebroken. Internationalisering op het gebied van handel heeft mondiaal voor meer vrede gezorgd, doordat landen op economisch gebied veel meer onderling afhankelijk zijn geworden.

Dat neemt niet weg dat wat aan multilaterale samenwerking is opgebouwd, ook weer kan worden afgebroken. Er is de laatste jaren een toenemende trend te zien van het aan de macht komen van populistische leiders die isolatiepolitiek verkiezen boven multilateralisme. Naast de meer zichtbare economische consequenties (indien het isolationisme leidt tot handelsconflicten) heeft dit ook consequenties op militair gebied. Hoe meer de onderlinge afhankelijkheid tussen landen vermindert, hoe groter het risico op conflict. In het verleden is gebleken dat instabiliteit in de (wereld)economie gemakkelijk kan ontaarden in militair conflict.¹

Tevens kan de opkomst van China als economische en militaire grootmacht als dreiging worden gekwalificeerd. Tot dusver hebben de Chinezen voornamelijk in economische zin invulling gegeven aan hun expansiedrang, door bijvoorbeeld fors te investeren in Afrika en de Verenigde Staten en de aanleg van het zogenoemde Belt-and-Road-Initiative, de 21ste-eeuwse Zijderoute.² China manifesteert zich economisch ook op vele plekken in Europa, bijvoorbeeld in de havens van Rotterdam, Piraeus en in

¹ De economische recessie van de jaren '20 was een belangrijke factor in het ontstaan van de Tweede Wereldoorlog

² <https://www.theguardian.com/cities/ng-interactive/2018/jul/30/what-china-belt-road-initiative-silk-road-explainer>, 30-07-2018

Genua.³ Als potentiële uitdager van de economische hegemonie van de Verenigde Staten kan de opkomst van China op zichzelf tot destabilisatie leiden.

Het is daarnaast ondertussen duidelijk dat de Verenigde Staten in diplomatiek opzicht afstand hebben genomen van de Europese Unie, en zich ook op militair vlak steeds minder aantrekken van de belangen van hun bondgenoten. Onder andere het analistennetwerk Nationale Veiligheid van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) geeft aan dat het beleid van de huidige Amerikaanse regering de trans-Atlantische band zwaar onder druk zet.⁴ Het is onzeker of volgende regeringen van de Verenigde Staten deze band weer zullen willen verstevigen. Daarnaast valt ook vanuit eigen strategische belangen te beargumenteren dat het belangrijk is dat de EU zich zelfstandig kan verdedigen.

2.1.3 Escalatie-risico door technologische ontwikkelingen

De (militaire) technologische ontwikkelingen gaan snel. Los van de ontwikkeling van zwaardere reguliere wapens zijn met name hybride oorlogsinstrumenten in opkomst.⁵ Een belangrijk aspect daarvan is *cyberwarfare*. We hebben inmiddels al gezien dat cyberinstrumenten en misbruik van *social media* kunnen worden ingezet voor de ondermijning van het bestuursproces en de democratie, zoals bij de inmenging in de presidentsverkiezingen van de VS of het destabiliseren van de haven van Rotterdam door middel van een cyberaanval.⁶ Ook kan offensieve cyber worden gebruikt voor het ontregelen van (vitale) infrastructuur.

Rusland en China proberen ieder op eigen wijze hun invloedssfeer te vergroten, waarbij ze vaak burgeroorlogen en (de strijd tegen) terroristische groeperingen in kwetsbare staten als springplank gebruiken. In het verleden hebben kleine conflicten waar meerdere grootmachten bij betrokken raakten (Vietnam, Korea, etc.) al geleid tot een grote escalatiedreiging. Die dreiging wordt nu aangevuld door de mogelijkheid voor grootmachten om elkaar en anderen te bestoken met (relatief) laagdrempelige en goedkope hybride offensieve middelen.

Ook de ontwikkeling van autonome bewapende en (on)bemande systemen is een risico, zowel voor het sneller escaleren van conflicten als op ethisch gebied. Vanuit ethisch oogpunt is het ontwikkelen van systemen die zelfstandig kunnen besluiten geweld in te zetten zonder betekenisvolle tussenkomst van mensen zorgelijk. Dit zou immers een prelude kunnen zijn op een wereld waarin conflicten worden uitgevochten op basis van algoritmen en menselijke eigenschappen als compassie

³ <https://www.ad.nl/economie/warm-welkom-voor-china-in-italie~a5f2eeba/>

⁴ Analistennetwerk Nationale Veiligheid, 'Geïntegreerde risicoanalyse Nationale veiligheid,' 2019, p. 18

⁵ Hybride conflicten kenmerken zich door gelijktijdige en meestal heimelijke acties op verschillende terreinen en tegen verschillende actoren, gericht op het destabiliseren van de tegenstander. Zowel conventionele als onconventionele middelen kunnen hier onderdeel van uitmaken, zoals cyber, verspreiding van desinformatie, aanval op (vitale) economische processen, maar ook inzet van chemische, biologisch, radiologische en nucleaire middelen (CBRN). 22 112 Nieuwe Commissievoorstellen en initiatieven van de lidstaten van de Europese Unie, Nr. 2693, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-22112-2693.html>

⁶ <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/hackers-aivd-leverden-cruciaal-bewijs-over-russische-inmenging-in-amerikaanse-verkiezingen~b32c6077/>

<https://www.nrc.nl/nieuws/2017/06/27/aanval-met-ransomware-op-containerbedrijf-haven-rotterdam-a1564693>, 27-06-2017

een minder betekenisvolle rol krijgen. Het risico op escalatie van conflicten neemt door geautomatiseerde bewapende systemen toe, doordat deze systemen relatief laagdrempelig kunnen worden ingezet – er hoeven immers door de inzetende partij geen eigen mensenlevens op het spel gezet te worden. In het conflict in de Straat van Hormuz, waarbij een Amerikaanse drone werd neergeschoten, en bij de liquidatie van een generaal van de Iraanse Revolutionaire Garde met een Amerikaanse drone, was te zien dat sneller geweld wordt ingezet dóór en tegen onbemande systemen, en daarmee het risico op escalatie juist groter wordt.⁷⁸

Naast hoogwaardige technologische ontwikkelingen is momenteel ook de ontwikkeling van hybride wapens een factor van belang. Deze wapens zijn een combinatie van traditionele militaire middelen met onconventionele geweldsvormen, waaronder propaganda, terrorisme en criminaliteit. Sommige van deze middelen zijn relatief goedkoop en met minimale (directe) risico's voor eigen mensen in te zetten, waardoor het aangaan van een conflict laagdrempeliger wordt en snel kan escaleren van lokaal naar regionaal niveau.

2.1.4 Destabilisatie rond het Caribische gedeelte van het koninkrijk

Venezuela heeft recent een proces van destabilisatie doorgemaakt door de grote armoede en het groeiende verzet tegen president Maduro. Verdere destabilisatie kan zowel leiden tot grote migratiestromen richting het Caribisch deel van het koninkrijk als tot politieke verschuivingen die leiden tot militaire agressie. Voormalig Venezolaanse president Hugo Chavez legde immers al eens een claim op de benedenwindse eilanden, en de Nederlandse regering maakte zich in 2005 serieuze zorgen over een invasie.⁹ In 2014 stuurde Venezuela marineschepen naar Aruba toen aldaar een Venezolaanse ambtsbekleder op het eiland was gearresteerd.¹⁰ In 2015 stelde Maduro dat zijn land het recht zou hebben zich te verdedigen in het luchtruim van de Nederlandse Antillen.¹¹

Nederland heeft een verantwoordelijkheid om de overzeese gebieden van het Koninkrijk te verdedigen in het geval van een aanval. De overzeese gebieden vallen namelijk niet onder het territorium van het NAVO-bondgenootschap. Er bestaat dus geen formele verplichting voor NAVO-bondgenoten om te assisteren bij de verdediging tegen een aanval. Dit maakt de verdediging van de eilanden een kwetsbaar punt in de Nederlandse defensie. Gelukkig is het kabinet na een aangenomen motie van GroenLinks nu in gesprek met onder andere Frankrijk en de Verenigde Staten om de militaire samenwerking in het Caribisch gebied te versterken. Het is van belang dat de gezamenlijke verdediging van het gebied via zowel het water als de lucht goed wordt georganiseerd.

2.1.5 Proliferatie van nucleaire wapens en doorontwikkeling van afleversystemen

⁷ <https://edition.cnn.com/2019/06/20/middleeast/iran-drone-claim-hnk-intl/index.html>

⁸ <https://nos.nl/artikel/2317138-vs-doodt-iraanse-generaal-met-raketaanvallen-op-vliegveld-bagdad.html>

⁹ <https://nos.nl/artikel/213026-nederland-vreesde-invasie-antillen.html>

¹⁰ <https://marineschepen.nl/nieuws/marineschepen-venezuela-voor-kust-aruba-290714.html>

¹¹ <https://www.knipselkrant-curaçao.com/joop-venezuela-claimt-recht-op-verdediging-in-luchtruim-boven-antillen/>

Nucleaire oorlogvoering is qua destructief potentieel op het moment de grootste militaire dreiging voor de wereld en zal dat ook komende decennia blijven. Nederland speelt een rol op dit terrein; het heeft van het NAVO-bondgenootschap een kernwapentaak gekregen. Hiervoor zijn kernbommen gestationeerd op vliegbasis Volkel, die op basis van een unanieme beslissing van de NAVO door Nederlandse straaljagers kunnen worden afgeworpen.¹²

Zowel de Verenigde Staten als Rusland beschikken nog altijd over tienduizenden kernbommen. Daarnaast zijn er nog zeven andere 'kernmachts', waarvan er één lidstaat is van de Europese Unie: Frankrijk. Recent zijn multilaterale initiatieven om het aantal nucleaire wapens te verminderen in het slob geraakt of helemaal gestaakt. Het INF (Intermediate-Range Nuclear Forces)-verdrag is door de Verenigde Staten opgezegd na herhaaldelijke schending door Rusland, het New START-verdrag loopt af in 2021 en het Non-Proliferatie Verdrag wordt door relevante spelers genegeerd.¹³ Iran heeft aangegeven zich niet meer te zullen houden aan het atoomakkoord uit 2015 en zichzelf niet langer restricties op te leggen bij de verrijking van uranium.¹⁴ Deze ontwikkelingen vergroten het risico op proliferatie van kernwapens aanmerkelijk, terwijl de vrede en stabiliteit in de wereld juist gebaat zouden zijn bij mondiale ontwapening.

Daarnaast worden de systemen waarmee deze verschrikkelijke wapens kunnen worden 'afgeleverd' in rap tempo doorontwikkeld. Zo heeft Rusland recent aangekondigd nieuwe raketten te hebben ontwikkeld waar geen raketschild tegen bestand zou zijn, en onderwaterdrones die kernkoppen af kunnen vuren.¹⁵

Een bijkomend gevaar voor de toekomst is de ontwikkeling van hypersonische raketten, waarin militaire grootmachten als Rusland, China en de Verenigde Staten momenteel investeren. Deze opvolgers van de conventionele ballistische raket kunnen sneller vliegen dan vijf maal de snelheid van het geluid en volgen niet de standaard ballistische baan. Deze raketten zijn daardoor vooralsnog niet op te sporen en te vernietigen met de huidige verdedigingsmiddelen tegen ballistische raketten, terwijl in theorie wel kernwapens op de raketten kunnen worden geladen. Door de potentiële wendbaarheid van hypersonische raketten kan mogelijk slechts enkele seconden voor impact worden ontdekt wat het doel van de raket is.

Verdere ontwikkeling van hypersonische wapens dreigt zo het huidige nucleaire evenwicht te verstoren en weer voor nieuwe destabilisatie te zorgen.¹⁶ Voorlopig is er nog geen militair antwoord te vinden op de hypersonische raket. De VS investeren in een in de ruimte gestationeerd systeem van sensoren die de raketten zouden kunnen volgen, maar dat project bevindt zich nog in de planningsfase. Voor het neerhalen van de raketten zal een lasersysteem nodig zijn.¹⁷

¹² <https://nos.nl/artikel/2293723-publiek-geheim-na-blunder-zwart-op-wit-kernwapens-in-volkel.html>

¹³ Analistennetwerk Nationale Veiligheid, 'Geïntegreerde risicoanalyse Nationale veiligheid,' p. 30 (2019)

¹⁴ <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/buitenland/artikel/4975701/iran-trekt-zich-terug-uit-atoomakkoord-generaal>

¹⁵ <https://www.ad.nl/buitenland/poetin-pronkt-met-nieuw-wapentuig-a343ed84/>

¹⁶ <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/11/02/hypersonische-raket-is-te-snel-voor-de-verdediging-a2753744>

¹⁷ <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/de-f-35-wordt-al-links-en-rechts-door-nieuwe-technologie-ingehaald-de-grootste-ontwikkelingen-op-een-rijtje-b849b98a/>

2.2 Interne dreigingen en uitdagingen

Niet alle dreigen die we het hoofd moeten bieden, komen van buiten. Ook binnen ons land spelen zich ontwikkelingen af die relevant zijn voor onze veiligheid. Zo is de staat van de defensieorganisatie momenteel zeer gebrekkig. De eerste herstelmaatregelen zijn ingezet, maar het zal nog jaren duren voordat hiervan geen gevolgen meer merkbaar zijn op de inzetbaarheid van defensie - de 'gereedheid' in defensiejargon. Daarnaast hebben we te maken met de aanhoudende dreiging van binnenlands terrorisme, en speelt de EU een grote factor in de effectiviteit van ons veiligheidsbeleid.

2.2.1 Effectiviteitsrisico: Onvoldoende gereedheid vanwege de gebrekkige staat van de Nederlandse krijgsmacht en hoge uitstroom

Door de miljarden euro's aan bezuinigingen op defensie de afgelopen twee decennia en de druk op de organisatie door verschillende grote missies is de staat van onze krijgsmacht in de afgelopen jaren sterk achteruit gegaan. Het materieel gaat gebukt onder achterstallig onderhoud, met alle consequenties voor (de veiligheid van) personeel van dien. Het materieel wordt in de komende periode langzamerhand aangevuld, maar het zal nog geruime tijd in beslag nemen voordat alle wapensystemen up-to-date zijn en munitiedepots weer volliggen.

Daarnaast is de staat van het vastgoed ook zorgwekkend. De legering is in enkele gevallen zo uit de tijd dat medewerkers van externe toiletten gebruik moeten maken, niet over warm water beschikken en eten extern moet worden geregeld, omdat keukens te onhygiënisch zijn. Het gebrek aan regie op de vastgoedportefeuille zorgt voor slecht onderhouden panden, waar niet altijd gerekend kan worden op noodzakelijke voorzieningen als brandveiligheid, schoon en veilig sanitair, schone en veilige keukens en wifi. Defensie moet zorgen voor een veilige en aantrekkelijke werkomgeving. Ook voor het beheer van de natuur in Nederland is het van belang dat defensie haar vastgoedportefeuille op orde heeft. Defensie beschikt over 30.000 hectare terrein in Nederland, waarvan veel mooie natuurgebieden. Dit maakt het Rijksvastgoedbedrijf, dat het vastgoed voor defensie beheert, de derde grootste natuurbeheerder van het land, na Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer.

Een belangrijke interne dreiging is het gebrek aan vertrouwen van het personeel in de organisatie. De jarenlange overmatige druk op de medewerkers en het gebrek aan toekomstperspectief heeft van hen zoveel gevegd, dat verschillende medewerkersonderzoeken laten zien dat het vertrouwen in de organisatie almaar afneemt. De extra investeringen die momenteel in het materieel en personeel worden gedaan, zullen pas over langere tijd hun vruchten gaan afwerpen. We zien nu dat deze achterstanden en onzekerheden er voor veel medewerkers toe leiden dat zij de organisatie verlaten.

Sinds 1 mei 1997 is de militaire dienstplicht gedeactiveerd door het opschorten van de opkomstplicht, en sindsdien bestaat de Nederlandse krijgsmacht uit een beroepsleger.¹⁸ Door een pluraliteit van oorzaken, zoals achterblijvende arbeidsvoorwaarden en loopbaanmogelijkheden bij defensie, blijkt het voor defensie steeds moeilijker om voldoende beroepspersoneel te werven. Het vullingspercentage van militair personeel daalde de afgelopen jaren van 89,8% in 2016 tot 80% in 2018,

¹⁸ Staatscourant 1997, 120 pagina 19

en verder naar een te verwachten 77%-78% in 2021.¹⁹²⁰ Het personeelssysteem is volkomen uit de tijd en hindert een goede doorstroom van personeel naar hogere functies. Momenteel draaien enkele proeftuinen, die over enige tijd oplossingen moeten bieden voor de inrichting van een nieuw loongebouw. Wil Defensie de komende jaren een meer aantrekkelijke werkgever worden voor jonge mensen, dan zal het noodzakelijk zijn om de arbeidsvoorwaarden meer in lijn te brengen met de markt.

Een belangrijk gevolg van de grote uitstroom van personeel, zo concludeert ook de IMK²¹, is dat mensen onvoldoende worden ingewerkt en daardoor in het algemeen de onveiligheid voor het personeel toeneemt.

Los van welke maatregelen op de korte termijn door defensie zullen worden genomen om meer militair personeel te werven, zal de vergrijzing van de Nederlandse bevolkingssamenstelling ertoe leiden dat het tot 2035 steeds moeilijker zal worden om het personeelsbestand te vullen. Defensie moet hierop anticiperen en de organisatie zo inrichten dat het in de toekomst ook met een minder grote personele bezetting haar taken kan uitvoeren.

2.2.2 Kwetsbaarheid door te kleine rampenbestrijdingscapaciteit

Sinds de uitbraak van het COVID-19 virus zijn we als land goed doordrongen van het belang van een adequate voorbereiding op nationale calamiteiten. Het gevaar van een uitbraak van een besmettelijke ziekte in Nederland zal altijd blijven bestaan. Het is bovendien niet het enige natuurlijke fenomeen wat we hebben te duchten. Ook overstromingen, de onbedoelde verspreiding van chemische stoffen, of andere calamiteiten kunnen ons land in de toekomst lam leggen.

De uitbraak van COVID-19 heeft in het bijzonder laten zien waar momenteel de meest kwetsbare punten in onze rampenbestrijding zitten. Die betreffen de mogelijkheden om snel tot een grote opschaling van benodigde medische capaciteiten te komen, de aanwezigheid van strategische voorraden essentiële goederen (zoals medische beschermingsmiddelen, voedsel, medicijnen) en de optie om binnen zeer kort tijdsbestek nationaal grote hoeveelheden essentiële goederen te produceren. Ondersteuning vanuit Defensie is bij deze taken van grote waarde gebleken bij de aanpak van COVID-19. De vraag is echter wel of bij grotere en/of meer langdurige calamiteiten de ondersteunende capaciteit van defensie bij rampenbestrijding voldoende zal zijn.

2.2.3 Onveiligheid door binnenlands terrorisme

Het afgelopen decennium is Europa meermaals opgeschrikt door een terroristische aanslag. Meestal was het motief religieus of politiek van aard. Nederland werd op 18 maart 2019 opgeschrikt door een aanslag in een Utrechtse tram, waar mogelijk een terroristisch motief aan ten grondslag lag. Het huidige dreigingsbeeld is 'aanzienlijk'.²² Islamitische Staat heeft militair gezien gevoelige klappen

¹⁹ Ministerie van Defensie, Personeelsrapportage 2018, mei 2019, p. 17

²⁰ Ministerie van Defensie, Begroting 2021

²¹ Zie noot 11.

²² Dreigingsbeeld Terrorismen Nederland 51, Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid, 9 december 2019

gehad, maar de bereidheid om aanslagen te plegen in het westen is nog steeds aanwezig. Ook Al Qaida is nog een dreiging van betekenis.

De dreiging van terrorisme zal in de nabije toekomst blijven bestaan. Hoewel het van het grootste belang is dat we onze samenleving niet op slot gooien, en onze vrijheden niet opgeven om diezelfde vrijheden te verdedigen, is het zaak dat we ons zo goed als mogelijk verweren tegen terrorisme op een wijze die onze manier van leven niet aantast. De MIVD en de special forces van defensie leveren een significante bijdrage aan het opsporen en bestrijden van terrorisme. De MIVD door cruciale inlichtingen te verzamelen in het buitenland en tijdig aan binnenlandse ketenpartners te signaleren wanneer er mogelijk dreigingen kunnen ontstaan, en de special forces om bijstand te leveren aan nationale opsporingsdiensten bij situaties van grote dreiging, of het opsporen van terroristen in het buitenland.

2.2.4 Verminderde machtspositie door gebrek aan Europese samenwerking en strategie

De Europese Unie is er nog niet in geslaagd om een rol op te pakken op het wereldtoneel die in verhouding staat tot de economische en militaire omvang van de gezamenlijke lidstaten. Dat lidstaten zeer uiteenlopende ideeën hebben over wat in het Europees belang is, zorgt steeds opnieuw voor impasses in de besluitvorming. Deze impasses maken ons in de toekomst steeds kwetsbaarder nu de EU in steeds mindere mate in goed vertrouwen op het NAVO-bondgenootschap kan leunen.

Indien de EU er komende tientallen jaren niet in gaat slagen om één front te vormen richting de andere grootmachten van de wereld, is de kans zeer aanwezig dat de belangen van de EU worden geschaad. Wie een rol van betekenis wil kunnen spelen in het oplossen van conflicten, het bieden van hulp in crisissituaties en het mitigeren van de klimaatcrisis, moet zich gedwongen zien te pleiten voor meer harmonisatie tussen de EU-lidstaten. Dit geldt niet de laatste plaats voor het militaire domein. Wanneer de EU zich niet zou kunnen verweren tegen een aanval van een andere grootmacht, ondermijnt dat de diplomatieke macht van de EU die nodig is om de vrede te bewaren.

3. Nieuwe focus als antwoord op de uitdagingen van de toekomst

Onze huidige defensieorganisatie wil op alle terreinen mee kunnen draaien, en blinkt daardoor nergens echt in uit. Toen na het eindigen van de koude oorlog de defensiebudgetten voor het eerst in jaren naar beneden werden bijgesteld, is nooit een strategische keuze gemaakt over de toekomst van defensie en heeft men vastgehouden aan de traditionele vorm van de krijgsmacht. Tot aan het kabinet Rutte II is steeds de kaasschaaf gehanteerd - alle legeronderdelen moesten inleveren. De boodschap vanuit de politiek aan defensie was: we willen dat jullie hetzelfde blijven doen, maar voor minder geld. Die keuze is vanuit politieke opportuniteit misschien te begrijpen, maar heeft de effectiviteit van onze krijgsmacht geen goed gedaan en defensiepersoneel zelfs in onacceptabele vormen van gevaar gebracht.

GroenLinks stelt voor om die fout niet voort te zetten en nu strategische keuzes te maken. Daarmee maken we onze defensie niet alleen effectiever, maar ook duurzamer richting de toekomst. Zeker wanneer we die strategische heroverweging gebruiken om te investeren in de mogelijkheden die defensie heeft om de uitdagingen van de nabije toekomst, zoals we die in het vorige hoofdstuk hebben geformuleerd, het hoofd te bieden. Dit doen we op basis van onze visie dat defensie er is om de vrede en stabiliteit, in Nederland en de rest van de wereld, te verdedigen. Waar het kan met géén of zo weinig mogelijk geweld.

In dit hoofdstuk doen we concrete voorstellen om defensie te hervormen. Dat doen we op basis van de genoemde uitdagingen, en de drie grondwettelijke taken die onze krijgsmacht op basis van artikel 97 van de Grondwet heeft: (1) het eigen grondgebied (inclusief het Caribische deel van het Koninkrijk der Nederlanden) en dat van bondgenoten verdedigen, (2) de internationale rechtsorde en stabiliteit beschermen en bevorderen en (3) overheid, provincies en gemeenten ondersteunen bij rechtshandhaving, rampenbestrijding en humanitaire hulp.

Wie kritisch naar de in de Grondwet geformuleerde taken voor de krijgsmacht kijkt, ziet dat dit zeer brede taken zijn waar een Nederlandse krijgsmacht nooit voor 100% aan zal kunnen voldoen. Ons grondgebied kunnen we realistisch gezien niet verdedigen tegen grootmachten zonder steun van bondgenoten, onze invloed op de internationale rechtsorde is bepaald niet absoluut en geen nationale crisis zal volledig kunnen worden teruggedraaid met militaire assistentie. Het is dus aan de politiek om keuzes te maken over wat de Nederlandse krijgsmacht concreet moet kunnen.

GroenLinks wil een slanke, maar vitale en wendbare krijgsmacht die zich hoofdzakelijk richt op humanitaire assistentie. Slank omdat we als klein land niet boven ons gewicht moeten willen boksen en het overheidsbudget ook hard nodig is voor zaken als onderwijs, zorg en politie. Vitaal omdat we in wát we doen het beste moeten zijn. Wendbaar om het hoofd te kunnen bieden aan de nieuwe dreigingen en uitdagingen van een snel veranderende wereld.

GroenLinks kiest voor twee specialisaties: **marine en cyberdefensie**. Voor marine kiezen we omdat we als land een lange maritieme grens hebben, onze economie in grote mate afhankelijk is van toevoer via zee, en de verdediging van de Caribische eilanden van het koninkrijk in eerste aanleg een maritieme aangelegenheid is. Daarnaast biedt specialisatie in marine unieke mogelijkheden voor humanitaire assistentie vanaf zee. Voor cyberdefensie kiezen we omdat Nederland een technologisch ver

ontwikkeld land is met een grote IT-infrastructuur die tevens van strategisch belang is voor de rest van de wereld. Omdat de oorlogen van de toekomst vaker dan niet ingeleid zullen worden door, of gepaard zullen gaan met cyberaanvallen op de vitale infrastructuur, is het zaak dat Nederland koploper is als het gaat om cyberdefensie.

Naast deze twee specialisaties leggen we over de gehele breedte van defensie een nadruk op humanitaire assistentie. Bij de training van eenheden en de inkoop van (wapen)systemen wordt wat ons betreft zoveel mogelijk gekeken naar de toegevoegde waarde in geval van calamiteiten op nationaal en internationaal niveau. Onze krijgsmacht moet uitblinken in toegevoegde waarde in de concrete bestrijding van rampen en crises.

Deze specialisatie is alleen goed mogelijk wanneer we onze krijgsmacht verder integreren met de krijgsmachten van onze meest naaste bondgenoten. Specialiseren betekent immers ook dat we op andere capaciteiten minder inzetten. Dat kan alleen als bondgenoten deze capaciteiten wél kunnen leveren, en onze specialisaties voldoende bijdragen aan onze bondgenoten om het gebrek aan andere capaciteiten te kunnen compenseren. Dit betekent een forse inzet op intensievere defensiesamenwerking met bondgenoten, in eerste plaats met onze meest nabijgelegen buurlanden.

Deze visie resulteert in de volgende concrete behoeftestelling:

- ❖ **Een moderne cyberdefensie**, in staat om zowel het eigen grondgebied te beschermen tegen cyberaanvallen als het uitvoeren van inlichtingenverwerving en cyberoperaties ten dienste van internationale vrede en stabiliteit.
- ❖ **Een stevige marine**, in staat om zowel de Nederlandse kust als de Nederlandse Caribische eilanden te bewaken (waar mogelijk in samenwerking met internationale partners), en daarnaast taakgroepen kan leveren ter bescherming van de internationale vrede en stabiliteit, en special forces die kunnen assisteren bij terrorismebestrijding.
- ❖ **Een adequate luchtmacht**, in staat om het luchtruim van het Koninkrijk te bewaken en in uiterste gevallen korte tijd ingezet te kunnen worden ter bescherming van de internationale rechtsorde in het buitenland.
- ❖ **Een slanke landmacht**, in staat om humanitaire assistentie te verlenen bij humanitaire rampen, waaronder in ieder geval de capaciteit om kritieke infrastructuur snel op te kunnen bouwen en acute medische zorg snel en adequaat te ondersteunen.
- ❖ **Een gezonde basis voor defensie**, als randvoorwaarde voor het goed functioneren van de krijgsmacht. Hieronder valt in ieder geval goede arbeidsvoorwaarden voor het personeel, gezond en veilig vastgoed en een sterke medische staf die kan ondersteunen bij gezondheids calamiteiten.
- ❖ **Een stevige Europese samenwerking**, zodat gespecialiseerde Europese legers samen een grote vuist kunnen maken voor de internationale rechtsorde, vrede en de verdediging van het Europese grondgebied.

3.1 Een moderne cyberdefensie

De in paragraaf 2.1.3 beschreven ontwikkelingen op technologisch gebied zullen voor de korte termijn de grootste impact hebben op hoe conflicten worden beslecht. De drempel voor het aangaan van een conflict wordt lager, omdat cyberaanvallen zeer goedkoop en met weinig (direct) gevaar voor (eigen) mensenlevens zijn uit te voeren. Voor het behoud van vrede en stabiliteit is het dus noodzakelijk dat Nederland beschikt over een moderne cyberdefensie die zich steeds kan vernieuwen, en daarmee de technologische ontwikkelingen de baas kan blijven.

De organisatie van de Nederlandse verdediging is momenteel verspreid onder verschillende organisaties (de NCSC, de AIVD, de MIVD, het Digital Trust Center, het Defensie Cyber Commando (DCC)), onder de verantwoordelijkheid van verschillende ministeries. Momenteel is de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), onder wie ook de NCSC valt, eindverantwoordelijke voor de coördinatie. Het is van groot belang dat tussen de verschillende diensten een **duidelijke taakverdeling en coördinatie** is geregeld, zodat zo efficiënt en effectief mogelijk kan worden opgetreden. Bovengenoemde organisaties met een rol in de cyberdefensie hebben ieder eigen invalshoeken en belangen, en onderlinge afstemming kan effectiviteit en snelheid in de weg staan. GroenLinks wil een onderzoek naar hoe de organisatie van civiele én militaire cyberdefensie optimaal gecentraliseerd kan worden.

Daarnaast pleit GroenLinks ervoor dat er **meer middelen** worden vrijgemaakt om te investeren in de uitbreiding van de Nederlandse cyberdefensie over de breedte, en specifiek voor het **investeren in technologie**, zodat onze diensten de ontwikkelingen voor kunnen blijven en we voor onze technologie zo min mogelijk afhankelijk zijn van andere landen. Deze investeringen zijn bovendien ook nodig om defensie minder afhankelijk te maken van menskracht, aangezien het aanbod van personeel in de toekomst alleen maar kleiner zal worden.

Met het toevoegen van middelen willen we ook een omslag in het denken over de rol van cyber binnen de krijgsmacht teweegbrengen. Naast de landmacht, luchtmacht en marine moet de cybermacht een volwaardig onderdeel van de krijgsmacht worden. Een eerste stap daarin kan zijn om de MIVD en het Defensie Cyber Commando (DCC) samen een aparte tak van defensie te laten vormen: de **Koninklijke Cybermacht**, ofwel het Commando Cyberstrijdkrachten (CCSK).

Veel vitale infrastructuur in Nederland is in handen van private of semi-private bedrijven, zoals ziekenhuizen, de Nederlandse Spoorwegen, internetproviders en banken. Deze bedrijven zijn (grotendeels) verantwoordelijk voor het organiseren van hun eigen verdediging tegen cyberaanvallen. Wanneer een aanval op deze bedrijven slaagt, raakt dit echter iedereen. Dit is ook waarom reeds de Wet beveiliging netwerk- en informatiesystemen is ingevoerd, waarmee aan deze bedrijven extra verplichtingen worden opgelegd ten aanzien van de beveiliging. Dit neemt echter niet weg dat de overheid de eindverantwoordelijkheid heeft voor de **veiligheid van de vitale infrastructuur**. Daarom wil GroenLinks dat wordt bekeken of de expertise bij het DCC kan worden aangewend om te assisteren bij de beveiliging van vitale infrastructuur, en het DCC of de MIVD waar noodzakelijk het gezag over de beveiliging over kan nemen indien een (op handen zijnde) cyberaanval dit vergt. Nadrukkelijk blijven de eerste lijn van verdediging en de kosten hiervan wel een verantwoordelijkheid van de bedrijven zelf.

In haar recente rapport over digitale ontwrichting doet de Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) de aanbeveling een Digitaal Rampenplan te maken.²³ Een van de centrale punten die de WRR maakt, is dat we bij cyber eigenlijk vooral nadenken over preventie, en niet het voorbereiden op een ramp wanneer de preventie onverhoopt toch faalt. Defensie moet het voortouw nemen in het maken van een **Digitaal Rampenplan**, met daarin de organisatie van regelmatige scans van kwetsbare infrastructuur, de afhankelijkheid van buitenlandse partijen en de paraatheid van verschillende diensten in geval van nood. Ook moet dit plan in kaart brengen hoe veilig op back-up structuren overgeschakeld kan worden in het geval dat de eerstelijns verdediging onvoldoende blijkt.

Tenslotte wil GroenLinks de **internationale samenwerking** van Nederland met haar bondgenoten op het gebied van cyberdefensie fors verstevigen. Dit kan door binnen de EU en de NAVO te pleiten voor grotere, gezamenlijke cyberdefensiecapaciteiten. Nederland moet zijn invloed aanwenden om deze internationale samenwerking te laten opereren binnen **internationale afspraken over de inzet van cyberinstrumenten**, waaronder in ieder geval het opnemen van een expliciet verbod op cyberaanvallen op burgerdoelen in het oorlogsrecht en afspraken om tot een digitale ontwapeningswetloop te komen door te verplichten dat kwetsbaarheden in software (Zerodays) zo snel mogelijk aan de fabrikant worden gemeld. De EU en de NAVO kunnen door zich hier aan te committeren andere grootmachten bewegen om hetzelfde te doen, en zo de internationale rechtsorde versterken. Vervolgens moet Nederland zich er bij bondgenoten hard voor maken dat er gezamenlijk wordt ingezet op de **attributie**, ofwel het vinden van de (juiste) dader, van cyberaanvallen. Indien daders bij het uitvoeren van een cyberaanval geen risico lopen op ontdekking en de daarmee gepaard gaande negatieve consequenties, of zelfs andere partijen de schuld kunnen geven, zijn internationale regels over de inzet van cybermiddelen immers betekenisloos.

3.2 Een stevige marine

GroenLinks is voorstander van een gespecialiseerde defensie. De omvang van ons land maakt dat we geen defensie kunnen hebben die álles kan, zonder ieder jaar een megalomane greep uit de schatkist te doen. Dat betekent dat keuzes moeten worden gemaakt. De in hoofdstuk 2 beschreven dreigingen en uitdagingen voor de toekomst voor Nederland wijzen op een groot belang van de marine. Nederland heeft een **grote wereldhaven en een lange kustlijn** die in geval van nood verdedigd moet worden, maar met de marine kunnen we ook het **Caribische deel van ons koninkrijk** beschermen en ondersteunen als dat nodig is. Bij de ramp op Sint-Maarten na het neerstrijken van orkaan Irma hebben we kunnen zien wat de marine ook voor belangrijke ondersteunende rol kan bieden bij rampenbestrijding. GroenLinks zou graag zien dat Nederland koploper wordt als het gaat om **humanitaire assistentie vanaf zee**.

Nederland heeft momenteel een slanke marine. Veel fregatten zijn sinds het einde van de Koude Oorlog in de verkoop gedaan. GroenLinks wil **investeren in modern materieel**, geëquipeerd voor humanitaire assistentie en het handhaven van de internationale rechtsorde op zee. Die investeringen moeten we op een verstandige wijze doen, **met oog op de technologische ontwikkelingen** die zijn te verwachten in de (nabije) toekomst. Zo heeft het geen zin om te investeren in dure onderzeeboten als

²³ WRR (2019), "Voorbereiden op digitale ontwrichting",

die door investeringen van militaire grootmachten in sensoren in de komende decennia obsoleet worden.²⁴ GroenLinks wil zich richten op defensieve capaciteiten die gebruikt kunnen worden om conflicten te de-escaleren en ruimte te creëren voor diplomatie in plaats van agressie. Daarom kan het juist zinniger zijn te investeren in de ontwikkeling van die sensoren die onderzeeboten kunnen opsporen, of in lasersystemen op schepen die hypersonische raketten (met een mogelijk nucleaire lading) kunnen stoppen.

Tot slot levert de marine special forces, die kunnen worden ingezet bij de bestrijding van piraterij en/of gijzelingsacties, maar ook ter assistentie bij **terrorismebestrijding in binnen- en buitenland**. In het geval van een binnenlandse terrorismedreiging is de rol van de special forces ondersteunend ten dienste van de politie bij grote calamiteiten.

3.3 Een adequate luchtmacht

Vast staat dat Nederland het luchtruim van het eigen Koninkrijk moet kunnen beschermen. Deze Quick Reaction Alert (QRA)-taak wordt momenteel ingevuld door altijd twee bewapende straaljagers paraat te hebben. Sinds 2017 bewaakt Nederland samen met België het Benelux-luchtruim. Het luchtruim van het Caribisch gebied valt hier momenteel niet onder.

GroenLinks wil middelen vrij maken voor de specialisatie in marine door de luchtmacht slank in te richten. Dit betekent dat wat GroenLinks betreft naast de **QRA-taak**, die wat ons betreft ook moet gaan gelden voor het Caribisch gebied, slechts ruimte hoeft te bestaan voor het **kortdurend inzetten van jachtvliegtuigen bij acute noodsituaties** in het buitenland en de **transportcapaciteit** waar de luchtmacht momenteel over beschikt.

De specialisatie in marine heeft wat GroenLinks betreft als consequentie dat langdurige bijdragen aan internationale missies voortaan bij voorkeur vanuit de marine worden geleverd. Dit versterkt het humanitaire aspect van de Nederlandse bijdrage: vanuit de marine kan een cruciale rol worden gespeeld in het aanleveren van hulpgoederen en het vrijhouden van de toevoer daarvan. De inzet van jachtvliegtuigen is, hoewel ter bescherming van mensen in nood soms vanuit humanitair oogpunt noodzakelijk, vooral gericht op vernietiging. Dit maakt de verwerving van additionele F-35 toestellen, waar nog altijd een pleidooi voor wordt gevoerd, in de ogen van GroenLinks overbodig en onwenselijk. De Apache-gevechtshelikopters hebben net een mid-life update gekregen, maar kunnen aan het einde van hun levensduur worden ingeruild voor (additionele) maritieme helikopters om het specialiseringsproces verder vorm te geven.

Met betrekking tot het **Caribisch gebied** wil GroenLinks komen tot **intensieve samenwerking met bondgenoten** die ook eilanden in het gebied in hun territorium hebben. Het Caribische deel van het koninkrijk is te klein om het kostenefficiënt te maken om altijd een QRA-capaciteit ter plaatse te hebben. Evenwel is het van belang dat het gebied verdedigd kan worden tegen dreigingen uit de lucht. Wat GroenLinks betreft ligt het voor de hand om met Frankrijk, de Verenigde Staten en het Verenigd

²⁴ <https://www.newscientist.com/article/2144721-chinas-quantum-submarine-detector-could-seal-south-china-sea/>

Koninkrijk tot een samenwerkingsverband te komen om gezamenlijk een QRA-capaciteit te creëren voor het Caribisch gebied.

3.4 Een slanke landmacht

Er is geen realistisch scenario denkbaar waarin Nederland een gevecht op land zelfstandig tegen een grote militaire agressor kan verdedigen. Het Nederlandse deel van het Koninkrijk wordt op land omringd door bondgenoten die altijd superieure vuurkracht aan land zullen hebben, hoeveel Nederland ook in de landmacht zal investeren. In de visie van GroenLinks moet Nederland geen enorme bedragen uitgeven aan capaciteiten die hopelijk nooit gebruikt zullen hoeven worden en die bovendien onvoldoende zullen blijken in het geval van militaire agressie aan onze landsgrens. Verstandiger is het om dat geld te investeren in het voorkomen van een dergelijk doemscenario, door in te zetten op middelen om te de-escaleren, zoals diplomatie.

Dat maakt niet dat onze landmacht geen functie heeft. In tegendeel. In het verleden heeft de landmacht meermaals haar meerwaarde bewezen bij **militaire missies** ter bevordering van de **internationale rechtsorde** en het **beschermen van burgers** tegen geweld. Bovendien kunnen we ons niet met goed fatsoen achter bondgenoten verschuilen – Nederland moet een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan de gemeenschappelijke verdediging met onze bondgenoten, en die bijdrage moet soms ook geleverd kunnen worden in ‘boots on the ground.’

De huidige landmacht is echter nog sterk gericht op landsverdediging, en pas in secundaire zin op participatie in bondgenootschappelijk verband en militaire missies. GroenLinks wil dat veranderen. De landmacht moet een **ondersteunende tak van de krijgsmacht** worden, die zich vooral toespitst op de capaciteit om humanitaire hulp te verlenen, een bijdrage te leveren aan **rampenbestrijding** (zowel nationaal als internationaal) en het leveren van bijdragen aan internationale missies die als doel hebben de vrede in een bepaald gebied te handhaven. Deze keuze heeft ook consequenties voor het materieel dat de landmacht nodig heeft. Met dit takenpakket heeft de landmacht bijvoorbeeld geen zware gevechtsvoertuigen nodig.

3.5 Een gezonde basis voor defensie

Om het hierboven geschetste takenpakket goed uit te kunnen voeren, is het noodzakelijk om eerst stevig te investeren in het personeel, en het vastgoed te renoveren en te moderniseren. Dit zijn essentiële randvoorwaarden voor het functioneren van defensie. Één op de vijf militaire functies bij defensie is momenteel onvuld.²⁵ Uit inspecties van defensie van haar legeringsgebouwen in 2018 bleek dat van de 295 gebouwen er 218 gebreken vertoonden.²⁶

Om tot een gezonde basis voor defensie te komen moeten we dus zowel investeren in **hogere lonen** voor slecht verdienend personeel en investeren in een snelle transitie naar gezonde, duurzame legeringsgebouwen. De verbetering van de arbeidsvoorwaarden bij defensie kunnen we realiseren door het stapsgewijs hervormen van het loongebouw en het toeslagensysteem, die nu teveel zijn

²⁵ Personeelsrapportage Defensie 2019

²⁶ Kamerstukken II, 2019–2020, 34 919, nr. 51

gericht op belonen naar rang. Er moeten nieuwe prikkels komen die carrière maken binnen defensie aantrekkelijk maken.

De vastgoedportefeuille moet snel worden aangepakt, waarbij creatieve maatregelen zoals het samenvoegen of afstoten van vastgoed niet moeten worden geschuwd. De **gebouwen moeten zo snel mogelijk gezond en duurzaam** worden gemaakt, binnen de grenzen van de stikstofaankoop. Daarbij hoort ook een goede inbedding in de lokale gemeenschappen. Bij het verhuizen of transformeren van legeronderdelen wordt zorgvuldig gekeken naar de impact op de werkgelegenheid in gebieden buiten de randstad. De afgelopen jaren heeft defensie in veel gevallen nog onvoldoende rekenschap gehouden met lokale belangen. Overleg over zaken als geluidsoverlast, vliegroutes en verhuizingen wordt soms pas opgestart als er al een conflict is ontstaan. Defensie moet op alle plekken een **goede buur** worden, zodat het draagvlak voor defensie in de samenleving onverminderd groot blijft.

Tot slot wil GroenLinks de **medische staf van defensie uitbreiden**. Tijdens de uitbraak van COVID-19 heeft deze medische staf bewezen niet alleen onmisbaar te zijn voor defensie, maar ook voor de rest van de samenleving. Evenwel kampt ook de medische staf met grote personeelstekorten en een gebrek aan middelen. GroenLinks wil in de medische staf investeren, zodat onze capaciteit om bij militaire missies of bij calamiteiten in ons eigen land zorg te verlenen wordt vergroot.

3.6 Een stevige Europese samenwerking

De effectiviteit van een gespecialiseerde krijgsmacht staat of valt bij het bredere netwerk van bondgenootschappelijke defensiemachten waarin het opereert. Nederland moet een waardevolle bijdrage kunnen leveren aan bondgenoten en tegelijkertijd door bondgenoten worden aangevuld in capaciteiten waar we minder in investeren. Dat betekent in eerste plaats dat de **Nederlandse plannen voor specialisatie goed moeten worden afgestemd met onze bondgenoten**, waarbij de prioriteit ligt bij onze naaste burens. Zo ligt het voor de hand om, op basis van de keuzes die worden gemaakt in deze visie, met Duitsland en België afspraken te maken over het (verder) integreren van de landmachten en marine. Nederland en België zouden hun maritieme capaciteiten in kunnen zetten ten gunste van Duitsland, waar Duitsland capaciteit op land levert.

In bredere zin is het van belang dat Nederland binnen zowel de EU als de NAVO pleit voor een gezamenlijke routekaart voor de specialisatie van nationale krijgsmachten, zodat een netwerk ontstaat van complementerende capaciteiten. Als eerste concrete stap moet er meer ruimte komen voor het leveren van bijdragen op basis van specialisatie aan de EU-battlegroups. **Deze EU-battlegroups moeten in de toekomst waar mogelijk meer worden ingezet** in de plaats van andere coalitieverbanden, zodat deze structuur van Europese defensiesamenwerking ook daadwerkelijk benut gaat worden. Indien de inzet van EU-battlegroups moeizaam blijkt door gebrek aan overeenstemming tussen EU-lidstaten over de inzet, kan overwogen worden om te werken met een kopgroep van gelijkgezinde landen die het voortouw willen nemen in integratie van Europese defensiesamenwerking.